

Fuglevennen

Høst 2021

- Den utrolige fiskeørna
- Fiskeørna får reirhjelp
- Vinter er sporingstid
- Slik forer du fuglene
- Ornitologisk historie sikres

Nærkontakt av tredje grad

Nærkontakt med ville fugler og pattedyr er alltid spennende. Noen ganger skjer møtene veldig raskt, og dyret du får øye på forsvinner i løpet av et øyeblikk. På en fóringsplass har du muligheter til å bli bedre kjent med de ville dyrene. Fuglene tar seg som regel god tid, og de kommer tilbake etter mer mat. Da får du tid til å observere dem godt, noe som er viktig hver gang en ukjent art dukker opp.

Noen ganger kan du få overraskende besøk, slik Jens og Torhild Lidemark opplevde i mars i år. Utenfor hytta i Øystre Slidre i Valdres fører de jevnlig småfuglene i fjellskogen. Plutselig fikk de se en uvanlig fóringsgjest i det en rødrev stilte seg opp og knasket i seg fuglemat! Heldigvis fikk Torhild sikret et

bilde av den uvanlige matgjesten, som et minne om hendelsen.

Nærkontakt med ville dyr beriker hverdagen for veldig mange mennesker, enten slike møter skjer ute i skogen, på fjellet, inne i en by, en park eller rundt hus og hage. Det er nok grunnen til at så mange har en fóringsplass for fugler der de bor. Hvis en skal bedømme etter mengden fuglemat som selges, så er det kanskje mer enn en million mennesker som bryr seg mye om fuglene og slike møter her i landet! Det er noe å tenke på for politikere og de som skal forvalte vår felles naturarv. Forsvinner dyrelivet, mister vi naturopplevelser som er viktige.

Roar og Trond

I vinterfjellet kan selv en rødrev sette pris på litt fuglemat.

Foto: Torhild Lidemark

Innhold

	Side
Nærkontakt av tredje grad	2
Husk hagefugltellingen	3
Kom deg på sporet!	4-5
Jeg lurer på ...	6-7
Den utrolige fiskeørna	8-13
Fiskeørna får reirhjelp	14-17
Vinteren er sporingstid	18-21
Betyr "pynt" noe for fuglene?	22-23
Slik fører du vinterfuglene	24-25
Fuglefolk feirer med jubileumsbok	26
Atle sikrer ornitologisk historie	27
Naturopplevelser	30-33
Slik fører du insektspisere	34-35
NOF-kalenderen	36-39

Fuglevennen

kommer ut med to nummer i året; ett om våren og ett om høsten.

Fuglevennen er en del av medlemskapet i Norsk Ornitologisk Forening (NOF). Medlemskap kan tegnes via hjemmesiden www.fuglevennen.no eller www.birdlife.no eller ved å ringe 73 84 16 40.

Redaksjon:

- * Roar Solheim (ansvarlig redaktør)
Naturmuseum og botanisk hage,
Universitetet i Agder
r-solhe3@online.no
- * Trond Vidar Vedum, Hamar
- * Magne Myklebust, NOF
- * Morten Ree, NOF
- * Otto Frengen, Trondheim

Bildebearbeiding, layout og uttegning:
Roar Solheim

Forside: Fiskeørn.

Foto: Steinar Myhr.

Bakside: Orrhane flyr opp fra dokkgrop.

Foto: Roar Solheim.

Fuglevennen 2021 årg. 18 nr. 2
ISSN 1504-0623

Samarbeidspartnere

Naturmuseum og
botanisk hage,
Universitetet i Agder

www.naturmuseum.no

Nettverk for miljølære

www.miljolare.no

Fuglevennen på nett

På nettsiden Fuglevennen.no finner du tidligere utgaver av Fuglevennbladene. Der finner du masse nyttige tips, og kanskje svar på noen av spørsmålene dine.

Husk hagefuglene i januar

Siste helg i januar er det på ny tid for å telle hagefuglene. Forrige januar ble det rapportert tall fra nesten 13 000 hager, og forhåpentligvis blir det enda flere deltagere i kommende telling! Dessverre ble det talt færre fugler per hage i januar 2021 enn noen gang tidligere. Om dette er et tegn på en generell nedgang hos mange fuglearter, eller et tilfeldig resultat for siste telling, vil vi forhåpentligvis kunne si mer om dersom tilstrekkelig mange deltar også denne gangen.

Gjør deg klar med notatblokk og blyant helgen 28.—30. januar. Skriv ned de fuglene du ser på fórplassen eller i din egen hage, og forsøk å telle hvor mange det kan dreie seg om av hver art. Det er ikke alltid lett dersom det dukker opp en hel flokk med bjørkefink eller gråsisik, men det viktigste er å få et minimumstall. Når kjøttmeiser fyker til og fra meisebollene, kan det være vanskelig å se om det er ti forskjellige hvis du ser 5—6 stykker samtidig på fórplassen. Ta deg tid, så kan det hende at du plutselig ser at det er noen flere individer enn ved første telling.

Noen bor slik til at de kan være heldige å få uvanlige gjester i hagen. Kanskje kommer en gråspett på besøk, en spurvehauk eller ei spurveugle på jakt, eller det flyr ei havørn over der du bor. Da skal den også telles med, selv om den ikke lander i hagen din!

Får du en grønn fugl på besøk på fórplassen, er det sannsynligvis en gråspett.

Foto: Rør Solheim

Kom deg på sporet!

Når snøen dekker bakken er det tid for å begi seg ut i vinterlandskapet. Nå har du muligheten til å oppdage sider ved fuglenes liv som det ellers kan være vanskelig å oppleve direkte. Både fugler og pattedyr etterlater spor og sportegn på snøen. Følger du sporene kan det ende med en riktig “detektiv”-historie hvor du kan oppdage spennende hendelser.

Hvem mobbet ternene?

I august i år overnattet jeg på Herøy utenfor Sandnessjøen i Nordland. Da så jeg flere makrellterner som fisket etter mat. Plutselig oppdaget jeg at det kom en litt større, brunaktig fugl som jaget etter den ene terna. Jeg vet ikke om den var ute etter selve terna eller maten, men det var flere terner som prøvde å forstyrre den mørke forfølgeren. Jeg har dessverre ikke noen skarpe bilder, men det er kanskje mulig å identifisere fuglen på profilen? Den var brun og hadde noen lyse flekker på vingene.

Camilla

Foto: Spørsmålstiller.

Det er en tyvjo som forsøker å mobbe ternene slik at de slipper fra seg fiskefangsten. Joene driver slik parasittering. I tropene gjør fregattfuglene det samme. Også måker kan drive slik "snyltespising" og forsøke å stjele maten fra andre fugler.

Er fuglen en bokfink?

Foto: Ole Chr. Rustand.

I april fotograferte jeg denne nesten hvite fuglen. Er dette en bokfink?

Mvh
Ole Chr. Rustand

Dette er tydelig en finkefugl, med et fargeavvik som kalles leucisme. Når slike fugler får så mye hvitt som på denne fuglen, er det nebbform og kroppsbuildning

Foto: Roar Solheim.

som må brukes for å fastslå art, og her er det nok snakk om en bokfink.

Jeg lurer på...

Hvis du lurer på noe om fuglekasser, fugleforing eller om fuglenes liv, så kan du ta kontakt med Fuglevennen. Vi i redaksjonen forsøker å gi svar og råd. Du kan også gå inn på *Spør en ornitolog* på våre hjemmesider www.fuglevennen.no.

Når et spørsmål og svar fra nettsidene kan være av interesse for Fuglevennens lesere, kan det bli gjengitt her i bladet.

Var det en spurvehauk eller hønehauk?

Foto: Daniel Ofstad.

Hei,
Den 14. februar i år møtte jeg på denne fuglen langs kysten på Fosen i Trøndelag. Er det en spurvehauk eller hønehauk?

Daniel Ofstad

Dette er en ung jaktfalk, den største av falkene. Den kan lett forveksles med en ung hønehauk, men har mørkere gråfarge og spisse vinger. Begge er gode fuglejegere, og kan jakte på samme måte i de samme områdene.

Er det konkurranse mellom meisene?

Jeg lurer på om kjøttmeis eller blåmeis kan fortrenge lappmeis i noen områder?

Gudrun Solheim

Dette er et interessant spørsmål som vi dessverre ikke vet svar på. Det samme kan man spørre vedrørende granmeisens tilbakegang. Det er innlysende at vinterføring med solsikkefrø bidrar til en økt bestand av kjøttmeis og blåmeis, og særlig kjøttmeis får man ofte bekkende i fuglekasser langt til skogs. Derfor er det reelt å spørre om kjøttmeisen kan fortrenge typiske skogsmeiser som lappmeis og granmeis, men dette kjenner jeg ikke til undersøkelser som kan belyse eller dokumentere.

Red.

Foto: Roar Solheim.

Lappmeisen er nesten like stor som en kjøttmeis, og kjennetegnes på sine brune farger på bode, rygg og underside. Den finnes i Finnmark og noen få steder i Hedmark.

Hvilken rovfugl slo ned på stokkanda?

Den 8. april i år gikk jeg en tur langs elva der jeg bor på morgenen. Flere ender fløy opp, og plutselig så og hørte jeg en rar lyd og oppdaget at en rovfugl hadde tatt en av endene rett på andre siden av elva. Den så tydelig hvor jeg var. Jeg var heldig og fikk tatt noen bilder, for etter noen sekunder lettet fuglen. Jeg trodde det var en spurvehauk, men da jeg fikk sett litt mer på bildene ble jeg usikker på om det virkelig var spurvehauk eller hønehauk. Er det forskjell på hunn og hann hønehauk? Anda fløy avsted og rovfuglen fløy også, men landa et stykke borte på jordet og var der en stund før den fløy videre. Spennende og morsom opplevelse.

*Med hilsen
 Sidsel Myrbrer*

Foto: Sidsel Myrbrer.

Dette er en voksen vandrefalk. Det spørs om den ble skremt da den oppdaget deg, siden den lot stokkandbunnen fly vekk.

Også hønehauk kan jakte ender på denne måten. Hann og hunn er nokså like, men hunnene er større enn hannene.

Den utrolige fiskeørna

Det er en flott opplevelse når fiskeørna kommer glidende rett over deg, og titter ned med sine runde, gule øyne! Fiskeørna har mye hvitt på undersiden, med mørke flekker ved vingeknokene, ikke ulikt en fjellvåk. Men fiskeørna har lange, slanke vinger som gjør det lett å skille den fra alle andre rovfugler som hekker i Norge.

Fiskeørna var en sjelden rovfugl i Norge da den ble fredet i 1962. Den gang kjente fuglefolkene bare til noen titalls par i landet. Nå er bestanden anslått til mellom 400 og 600 par. Du finner de fleste fiskeørnene fra Agder nordover på Østlandet til Trøndelag, og deretter igjen som hekkefugl i Finnmark. Østfold har omkring femti aktive fiskeørnreir, og her blir fiskeørnene viet ekstra oppmerksomhet.

Fiskeørner som hekker i nord-Europa trekker til tropisk Afrika om høsten. Her jakter de både ved ferskvann i innlandet, og i gruntvannsområder langs kysten.

Fiskeørna er noe for seg selv. Den er den eneste rovfuglen som har spesialisert seg på bare fisk som mat. Den har utviklet mange bygnings- trekk som er tilpasset fiskefangst, og fiskeørna er derfor plassert i en egen familie blant rovfuglene. Fiskeørnfamilien omfatter bare denne ene arten. Til gjengjeld finnes den på alle verdens kontinenter. Med andre ord er fiskeørna en ekte kosmopolitt, på linje med vandrefalken som også finnes over hele verden.

Fiskeørna er en middels stor rovfugl. Den veier mellom 1 og 2 kg, og er 55—60 cm lang. De lange vingene gir den et vingspenn på 1,4—1,7 meter, noe som kanskje er grunnen til at folk har regnet den som en ørn. Men dette er misvisende, siden den ikke hører hjemme i noen av ørneslektene. På svensk heter fuglen *fiskejuse*, og på engelsk *osprey*, og ingen av disse navnene bringer tanken til ørner.

Fiskeørna er ikke den eneste fiskespiseren blant rovfuglene. Også havørnene fanger fisk, men de er mer allsidige i kosten, og kan ta både fugl og pattedyr. Fiskeørna er derimot en ren fiskespiser. Det har kanskje sammenheng med måten den fanger fisk på. Fiskeørna flyr over vann og kan stille i lufta på samme måte som tårnfalk gjør. Før den øye på en fisk som står høyt i vannet, folder den sammen vingene og stuper ned. Like før den bryter vannflata, slenger den de lange beina med klørne foran seg, og griper fisken. Fuglen havner som regel i vannet, og må jobbe kraftig med de lange, slanke vingene for å lette fra vannet med fangsten i klørne. Noen steder hevdes det at fiskeørna har mer fleksible ledd i skulder og overarm for å kunne bevege vingene på

Fiskeørna finnes på alle verdens kontinenter, med unntak av polområdene. Fordi den bare livnærer seg på fisk, må den ha vann der den slår seg ned. Derfor finner du ikke fiskeørn i tørre områder som ørken og steppelandskap. Kartet er hentet fra bokverket Handbook of the birds of the world. Hvis du går inn på NOF nettsiden: <https://www.birdlife.no/fuglekunnskap/fugleatlas> finner du kart over fiskeørnas utbredelse slik Atlas-prosjektet viste den i 1994.

Fotografier s. 10: Göran Ekström.

Fiskeørna kan nesten forsvinne helt under vann når den slår ned på en fisk, slik denne bildeserien fanget av Göran Ekström viser. Det er nesten utrolig at den klarer å lette fra vannet, ofte med en stor og tung fisk i klørne.

en måte som løfter fuglen opp fra vannet, men dette er ikke omtalt i en del større bokverk. Fiskeørna har imidlertid andre bygningstrekk som klart er en tilpasning til måten den fanger fisk på. De lange beina er ett slikt trekk, og svært korte fjær på beina og på buken er et annet. Den ytre tåa kan beveges utover slik at fiskeørna får et «sukkerklype»-grep på fisken den fanger. Tærne er kledt med ru skjell som nesten fortøner seg som pigger. Dette gjør det også lettere for fiskeørna å holde fast på en sleip fisk.

Fiskeørnene klarer ikke å få tak i fisk som står dypere enn rundt en meter under vannflata. Derfor jakter fiskeørnene som regel i grunne vann, tjern, elver og floder. De jakter også i saltvann, men da oftest i gruntvannsbukter. Her tar de gjerne flyndrer. I ferskvann er det ofte karpefisk, gjedde og abbor som blir fanget, men også ørret der den finner det. Oppdrettsdammer for ørret kan derfor lett få besøk av fiskeørn på leting etter et lettvint måltid.

Når fiskeørna har lettet fra vannflata, bruker den som regel litt tid på å vinne høyde, alt etter hvor stor fisk den har fanget. Når den har fått litt avstand mellom seg og vannet, rister den seg kraftig for å få vann ut av fjærdrakten. Da mister den samtidig litt høyde, men tar seg raskt inn igjen. Som regel prøver ørna også å få grep om fisken slik at den kan holde byttet med hodet først og halen bakover. Slik minskes luftmotstanden, og fiskeørna kan lettere frakte byttet med seg til en spiseplass eller til reiret. Som regel velger fiskeørna en spiseplass oppe i et tre.

Fotografier s. 12-13: Bjorn Aksel Bjørke.

En av ungfuglene har fått ringer og er klar for sin første flyvetur (bildet under).

Bjørn Aksel Bjerke, som bor i Østfold, er en aktiv ornitolog og naturfotograf. Han har bygget kunstige reir for fiskeørn, og har tilbragt mange timer godt gjemt i kamuflasje for ikke å forstyrre ørnene. Resultatet har blitt mange flotte bilder, og noen av dem ser du på disse sidene. På bildet under holder han en vandrefalkunge som nettopp har blitt ringmerket.

Fiskeørna får reirhjelp

Foto: Bjørn Aksel Bjørke.

Fiskeørnene bringer selv inn kvister og annet materiale som de bygger store reir med.

Fiskeørnene bygger store kvistreir, som regel i toppen av et furutre. Bare unntaksvis finner de andre treslag som egner seg for reirbygging. Reiret bygges gjerne nær vann, ofte i et furutre som står ute på ei øy eller en holme. Men reirtreet kan også ligge oppe på en høyde, et stykke unna vann

der fiskeørna jakter. I Hedmark og Trøndelag ligger noen fiskeørnreir i store furutrær på myrer.

Det trengs trær med grove greiner for å holde oppe vekten av et stort kvistreir. Derfor er fiskeørnene avhengige av gamle trær. Slike blir det dessverre færre av når skogen

utsettes for intensiv skogsdrift. Reirtrær som ligger nær vann og vassdrag er i tillegg utsatt på grunn av økt friluftsliv. Padling gjør at folk kan komme tett på reirene, og forstyrre fuglene slik at egg og unger dør. Dessverre er det mange som heller ikke forstår at de er for nær et reir når ørnene varsler.

Fiskeørna kommer med en stor kvist til et reir i Agder.

Foto: Rør Solheim.

Fiskeørnreir i toppen av ei stor myrfuru, nord i Hedmark.

Foto: Ole Petter Blestad.

Bjørn Aksel Bjerke har laget tre kunstige kvistreir for fiskeørn, og har vært så heldig å få fiskeørna som «leieboer» i to av dem. Ett av reirene ble satt opp på en høyst uvanlig måte. Ved hjelp av en ATV var det mulig å trekke en lift på de islagte vannene helt inn til det utvalgte reirtreet. Lifta rakk 13,5 meter opp, akkurat nok til å nå toppen av furutreet som var valgt ut. Reiret ble laget ved at en solid plattform ble festet med jernbraketter fra plattformen og ned langs trestammen. Selve plattformen ble laget av trykkimpregnert treverk og solid netting i bunnen. Oppå dette ble det lagt småkvister og bark, og kraftigere kvister ble skrudd fast slik at reirmaterialet ikke skulle blåse vekk. Resten av reirbyggingen ble overlatt til fiskeørnene.

«Lift»reiret ble satt opp i 2017 i forståelse med grunneieren. Allerede i 2018 var fiskeørnene på plass. Dessverre ble den rugende

Raymond Herland (under) med en reirplattning for fiskeørn. Reirbygging med lift (til høyre) er ikke dagligdags.

Fotografert s. 15: Bjørn Aksel Bjerke.

Foto: Bjørn Aksel Bjørke.

Fiskeørnene parrer seg på furugreina som ble montert sammen med "liff"-reiret.

Tre store, fine fiskeørnunger har fått ringer og nærmer seg tiden for å fly på egne vinger.

Foto: Sondre Krokeide.

Mangel på egnede reirtrær, og økt friluftsliv og ferdsel, gjør det aktuelt å bygge kunstige reir på steder hvor fiskeørnene kan hekke uforstyrret. Rune Aae ved Høgskolen i Østfold har gjort nettopp dette. Sammen med Sondre Krokeide har han bygget omkring femti kunstige reir de to siste årene. Sommeren 2021 var 16 av disse reirene i bruk av fiskeørn, enten med vellykket hekking eller ved at ørnene har bygget på reiret med eget materiale. Reirene er bygd i kjente fiskeørnrevir der reirtrær har forsvunnet, eller ørnene har behov for reirplasser som er mindre utsatt for menneskelig forstyrrelse. I følge Rune Aae er det kjent nesten 120 fiskeørnrevir i Østfold.

Rune Aae har studert fiskeørnenes trekkvaner ved hjelp av satellittsendere. Siden 2011 har 11 fiskeørner blitt utstyrt med slike sendere. De to siste fuglene fikk sendere i 2019, og ble navnsatt som *Herr og Fru Huseby*. I april startet de trekket fra kysten av Vest-Afrika tilbake mot Norge. *Herr Huseby* hekket ikke sammen med sin tidligere partner i 2020 og 2021, og i juni 2021 ble han funnet død uten hode. Merker på kroppen tydet på at han kanskje kan ha dødd av alderdom, og at den døde fuglen ble funnet og delvis spist på av en hubro.

Fiskeørner har blitt utstyrt med satellittsendere både i Skottland og i Finland. De skotske fiskeørnene trekker langs samme rute som de norske. Om høsten flyr de ned langs de vestre delene av Europa, krysser Middelhavet ved Gibraltar og fortsetter så til kystområder i Vest-Afrika. Noen fugler overvintrer i Gambia, hvor ornitologer på fugletur som regel ser dem langs Gambiafloden.

Finske fiskeørner velger en mer østlig trekkroute. De flyr sydover gjennom Øst-Europa, forbi Svartehavet og ned langs Jordandalen. Noen flyr lenger vest og krysser Middelhavet fra Hellas til Egypt. De finske fiskeørnene overvintrer sør for Sahara i de midtre og østre delene av Afrika.

Satellittmerking har vist at fiskeørnene i Østfold bruker 4–5 uker på trekket fra hekkeområdene til vinterkvarterene, og omkring 3 uker når de flyr nordover igjen. Noen ganger kan de fly raskere. En engelsk satellittfugl fløy hele 1300 km i løpet av én dag. Lengste trekkvei for en Østfold-fiskeørn var 6500 km.

Foto: Bjørn Aksel Bjerke.

Rune Aae følger fiskeørnene i Østfold. Ungene blir utstyrt med en vanlig metallring, men også med en plastring med en bokstav- og tallkode som kan leses av på avstand. Her merker han ungene i det kunstige "lift"-reiret som Bjørn Aksel Bjerke satte opp.

Kartet til høyre viser trekkrutene vår og høst til de to fiskeørnene Herr og Fru Huseby. Gjengitt med tillatelse fra Rune Aae.

*Fru Huseby (til Vest-Sahara)
(4500 km i luftlinje)*

Høst 2019: Lilla

Høst 2020: Lyseblå

Høst 2021: Brun med plott (pågående)

Herr Huseby (til Senegal)

(5600 km i luftlinje)

Høst 2019: Grønn

Høst 2020: Rød

Vinteren er sporingstid

Vinteren kan lett bli en stille “dødtid” for mange fuglefolk. Alle sommergjestene har trukket sørover, og kanskje er det til og med tomt på førplassen i hagen. Men fortvil ikke. Med litt tiltak kan du oppleve masse spennende hendelser, selv uten å se fuglene du leter etter.

Straks snøen dekker bakken og blir liggende, kan du gå på oppdagelsesferd i nærmiljøet. Sporene etter fuglenes aktiviteter står igjen på bakken, og kan ofte fortelle en lengre historie enn når du bare ser en fugl i et kort glimt.

Spor og sportegn er begreper som brukes med varierende betydning. Mens avtrykk etter føttene etter pattedyr og fugler er typiske spor, kan et sportegn være både rester etter spising, graving, ekskrementer eller graving i en sandgrop når fugl har tatt sandbad. Flere fotavtrykk etter hverandre blir sammen en sporløype, som i seg selv kan kalles et sportegn. Ved å følge slike spor og sportegn kan du lære mye om hva fugler og pattedyr har foretatt seg. Slik kan du lære noe om adferden til dyrene selv om du ikke ser selve dyret.

Spor og sportegn på snøen er lettest å fotografere når det er sollys. I overskyet vær forsvinner detaljene slik at det er vanskelig å se sporene. Ta gjerne bilde av sportegn og sporgrupper uten å tråkke oppi sporene. Deretter er det viktig å ta bilde med en målestokk. Hvis du ikke har noe med kjent størrelse, så legg en hånd ved siden av sporene. Det gir et godt inntrykk av relativ størrelse.

I dyp løssno er truger velegnet når du skal ut på sporleting. Da kan du lett manøvrere mellom tette busker og trær. Ellers er lange fjellski velegnet når du skal gå utenfor preparerte løyper.

Hvis det ligger en haug med kongler under et tre, er det flaggspettens smiested du har funnet. Nøttekråke (under til venstre) og notteskrike lagrer nøtter og annen mat ved å grave maten ned. Selv når det er snø kan de finne igjen maten, og grave seg ned gjennom snøen. Da kan du finne spor som det under til høyre. Mangel på fotspor til og fra gravestedet viser at det er fugl som har vært på ferde, og ikke et pattedyr.

Fjellrype

Lirype

Hønsfuglene er godt tilpasset et liv i snø. Om vinteren er det ofte spor etter disse fuglene du finner i skogen og på fjellet. I fjelltraktene er det de to rypene som dominerer.

Mens fjellrypene holder seg fra tregrensa og oppover, finner du oftest lirypene i tregrensa og lenger ned i barskogen. Du finner lett spor etter rypene der de har beitet eller

gått i dokk. Nede i slike dokkgroper ligger det vanligvis en haug ekskrementer. Du klarer ikke skille spor fra de to rypeartene, men kan lett se forskjell fra større hønsfuglarter.

Skaresnø med et tynt lag av løssnø oppå gir flotte forhold til å studere rypenes landingsspor (venstre). I løs snø graver rypene seg gjerne ned under snoen for å ligge beskyttet mens de fordøyer det de har beitet på morgenen. Under har ei rype forlatt dokkgropa.

Ei haukugle har slått ned på ei mus som har begitt seg opp på snøen (over til venstre), mens ei spurveugle har slått ned på en trekryper og havnet i snøen hvor den har ribbet fuglen (over til høyre).

Når tiuren (over) spiller, sleper den vingespissene langs bakken. På snøen lager vingene en stripe på hver side av fotantrykkene. Også orrhaner og rakkelaner (kryssning mellom storfugl og orrfugl; sporene til høyre) lager slike spillspor.

Storfuglene beiter furubar om vinteren. Hvis du finner slike barnåler og små furukvister på snøen under ei furu (bildet under), har en tiur eller ei roy beitet i treet.

Betyr "pynt" noe for fuglene?

Mange fugler har flotte farger, og hannenes fargeprakt betyr åpenbart mye når hunnfuglene skal velge seg en make. Men betyr det at fuglene er opptatt av det vi kaller pynt: Hva når fuglene får litt ekstra fra oss mennesker? Ola A. Bakke har gjort seg noen funderinger om dette.

Fotografert s. 22,23: Roar Solheim.

"Liker du den flotte ringen min?" Denne sothona er lett å oppdage på grunn av den grønne koderingen på høyre bein, men hva tenker fuglen selv om den nye fargen?

Jeg lurer på så mye rart, jeg. Mens jeg satt ved kjøkkenvinduet med kaffekoppen og titta ut på dagens første spisegjester på fuglebrettet fikk jeg plutselig øye på en kjøttmeis med en skinnende ring rundt det ene beinet. Nå er det ikke stor forskjell på hunn og hann hos kjøttmeisene, i alle fall ikke for en legmann, så jeg kan ikke si om dette var en hannfugl, men sjansen var i alle fall 50/50 for at den var det. Det fikk meg til å fundere på

hvilken innvirkning den glørete ringen hadde på denne fuglens status i flokken, og ikke minst på dens seksuelliv. Ville den klumpete «utveksten» på foten gjøre ham til mobbeofferet i flokken? Den som alle hannfuglene hakket på og som hunnfuglene skydde som pesten? Eller ville det blinkende smykket han hadde rundt beinet gi ham et utrolig drag på damene? Ville han på grunn av den glide fotpynten bli far til flesteparten av kjøttmeis-

ungene i nabolaget? Kom han til å bli «distriktsbefrukeren» som gjorde alle de andre hannene grønne av misunnelse? Så misunnelige at de begynte å lete etter nærmeste fugleforskernett for å få seg en ring de også?

For, i motsetning til hos oss, er det jo som regel sånn i dyreriket at det er hannene som pynter seg for hunnene. Enda så mange dyreprogrammer jeg har sett på TV, så kommer jeg ikke på et eneste dyr hvor det er hunnen som pynter seg for hannen. Med David Attenborough som kommentator har jeg sett hvordan hannkamelene i parringstida innynder seg hos damene ved å blåse opp tunga og skumme rundt munnen og hvordan hannen hos hjortedyra velter seg i groper med urin og feker med sine store gevir for å vekke damenes begjær. Til og med hos fiskene er det hannen som får de flotteste fargene i gytetida.

Etter å ha fulgt den ovenfor nevnte Sir Attenborough's naturprogrammer i nesten femti år sitter jeg igjen med det inntrykket at det ikke er noe annet dyr som legger så mye arbeid i å få seg et nummer som hannfuglene. Ikke bare skifter de til en mer fargerik drakt i parringstida. Mange av dem må også vise sine ferdigheter i både kultur og familieplanlegging før de får sjansen til å spre sine gener videre. For i tillegg til sang, dans og luftakrobatikk må de også bevise

at de er i stand til å bygge et trygt hjem, samt brødfø sin kommende familie. Noen av disse grå, kjedelige hunnfuglene krever i tillegg rause gaver og fargerike dekorasjoner i reiret før de lar hannen få utløp for sine lyster.

Og det er som regel fort unnagjort. Ja, hvis du blunker kan du risikere å gå glipp av hele akten. Så mye styr for så kort glede, tenker jeg bestandig når jeg ser hannen flakse med vingene og hoppe kjapt på og av ryggen hennes før hun rister på plass fjæra. Omtrent som et ludder som retter på kåpa etter en «happening» i et portrom.

Men tilbake til min ringmerkede kjøttmeis i de norske skoger. Jeg funderte såpass på denne ringens betydning for fuglens forplantning at jeg la ut mitt spørsmål på et par dertil egnede nettsider. Men om min kjøttmeis hadde større eller mindre sjanse enn de andre hannene for å få seg et nummer til våren, var det ingen som kunne svare på. Det nærmeste jeg kom var en undersøkelse fra et sted i Afrika som viste at radiomerkede hjortedyr var mer utsatt for angrep fra predatorer enn andre dyr i flokken. Trolig fordi rovdirene trodde disse dyra var skadet eller syke og derfor lett bytte. Om radiomerkingen hadde noen betydning for dyrets rang i flokken eller dets mulighet til å forplante seg kom ikke fram av undersøkelsen.

Så om det blir noen skikk på seksuallivet til min meis og andre ringmerkede hannfugler til våren kan jeg dessverre ikke si noe om.

Kanskje det ikke var en hann en gang? Jeg har faktisk ikke sett den i det siste. Kan den ha blitt mobbet bort av de andre? Eller tatt av spurvehauken?

Hærfuglen (over) har flotte farger og en markant topp på hodet. Men hunnfuglen skiller seg ikke fra hannen, og det er en liten matpakke som han holder i nebbet som gjør susen når han vil lokke til seg en make. Polarsnipene (under) har også en fargerik sommerdrakt, hvor det er liten forskjell på kjønnene. Merking med fargede flagg som på fuglen under, hjelper forskerne til å følge dem under trekket. Men om polarsnipene reagerer på de nye fargene, vet vi ikke noe om.

Slik fórer du vinterfuglene

Solsikkefrø finnes i mange varianter. I Norge er det mest store, sorte og hvit-stripede frø som selges. Disse egner seg best som fuglemat, men forskjell i kvalitet kan gjøre utslag for hvor godt fuglene besøker fórplassen din.

Jordnøtter er rå, usaltede peanøtter. De selges både med det tynne brune skallet, uten brunt skall, eller knust i mindre biter. Alle varianter er som regel ettertraktet fuglemat, men husk at slik mat IKKE skal serveres i plastnett.

Villfuglblandinger (over) KAN egne seg der du fórer fugler på bakken, som gulspurv og grønnfink (under). Merk at det kan være stor kvalitetsforskjell på slike blandinger med hensyn til frøsorter.

Du er kanskje en av mange som liker å ha fuglene i hagen hele vinteren. En fóringplass gir som regel mulighet for at meiser og finkefugler kan komme på besøk. Her er noen råd for hvordan du bør fóre fuglene.

Ikke bland ulike matsorter

De fleste som selger fuglemat, tilbyr poser eller større bokser med solsikkefrø, jordnøtter, meiseboller og frøblandinger, såkalt villfuglblanding. Det siste bør du vanligvis unngå å kjøpe, fordi det gir mye nedfall og søl på bakken under fórautomaten. Det beste er å servere solsikkefrø for seg i én frøautomat, og jordnøtter i en annen. Meiseboller skal serveres UTEN plastnett, i et nettingrør som er beregnet for meiseboller.

Solsikkefrø selges både med og uten skall. Begge deler kan du gi fuglene, men også dette hver for seg. Frøkjerner uten skall lar fuglene hakke i seg frøet uten først å måtte hakke vekk frøskallet.

Villfuglblandinger kan egne seg hvis du vil fóre fugler som liker å plukke opp mat på bakken. Har du duer, fasaner eller gulspurv på fórplassen, kan dette gå an. Enten du strør blandingen direkte på bakken, eller legger det ut på et fórbrett, vil det bli en del frø og mat til overs som kan ligge en stund. Det skyldes at de fleste fugler er selektive med hensyn til hva de spiser. Dermed kan en del frø og korn bli liggende urørt. Hvis det finnes mus i området vil de raskt oppdage slik mat på bakken. Det betyr IKKE at det er

maten som plutselig har fått det til å være mange mus, men derimot gjør mat på bakken at du lettere ser de musene som ellers finnes i hagen eller i hagens nærhet.

Bruk frøautomater

Solsikkefrø og jordnøtter er det best å tilby i egne automater. Da reduserer du faren for at mye mat slenges ned på bakken. Likevel kaster en del fugler solsikkefrø fra seg før de velger ett de vil åpne og spise. Det skyldes at det er forskjell på hvor mye mat det er inne i hvert frø, og fuglene bryr seg ikke om å bruke tid og krefter på å åpne et frø som gir lite energi tilbake.

Fett og kokosnøtter

Mange er bekymret for at de ikke får lov til å mate fuglene når de bor i borettslag eller blokker. Dette skyldes som regel en overdreven redsel for rotter eller andre musearter. I slike tilfeller kan du redusere faren for at mat havner på bakken ved å unngå frø og frøblandinger, og bare servere mat som fuglene må sitte på for å hakke løs små biter. Her er halve kokosnøtter svært velegnet. Det er spesielt meisene du kan få på kokosnøtter, men av og til også spetter. Også meiseboller i metallnett er fuglemat som gir lite nedfall på bakken. Får du tak i rent fett (svinespekk eller nyretalg fra sau), så kan dette presses ned i metallnett og henges opp på en vegg eller en trestamme. Slikt fett gir heller ikke noe nevneverdig nedfall av mat på bakken, og bør kunne godtas der redselen for smågnagere florerer.

Riktig servering av meiseboller og jordnøtter i metallnett, UTEN plastnett.

Spettmeisen (over) tar med seg ett og ett solsikkefrø fra frøautomaten, og lagrer dem ute i trærne. Kjøttmeis (høyre) hakker gjerne på delte kokosnøtter.

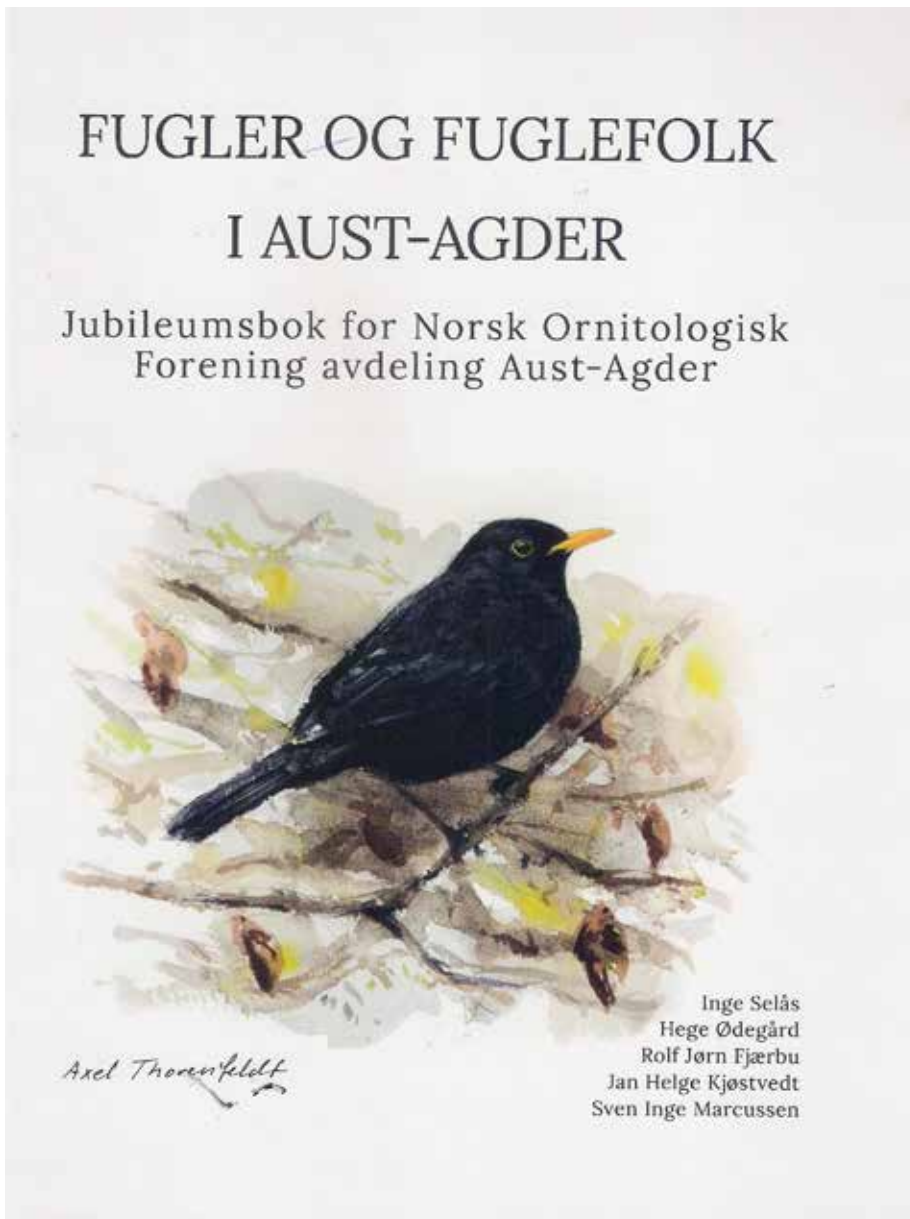

Foto: Arne Enger.

Et forbur med netting rundt hindrer at kråkefugler og duer stikker avsted med all maten på et øyeblikk. Selv rødstupa (under) kan finne på å besøke forburet for å hakke i seg fett fra meiseboller.

Fuglefolk feirer med jubileumsbok

trykket høsten 2020, slik at den kunne foreligge for julesalget startet. Arbeidet ble mer omfattende, men i januar 2021 var jubileumsboka klar for presentasjon.

Fugler og fuglefolk i Aust-Agder har blitt en gedigen og imponerende markering av foreningens femtiårsjubileum! Boka er på hele 448 sider, og er krydret med et vell av gode bilder. Det er mange fuglefolk som har skrevet separate artikler, om naturen i Aust-Agder og om spesielle fugler eller fuglegrupper. Det er intervjuer med sentrale fuglefolk i foreningens historie, og omtale av spesielle fugler eller observasjoner med tilknytning til Agder. Visste du for eksempel at den eneste utstoppede geirfuglen i Norge, som befinner seg på naturmuseet på Tøyen, har sin opprinnelse fra Aust-Agder? Nikolai Aall som drev Nes jernverk fikk byttet til seg geirfuglen fra København mot et bjørneskinn i 1845. Da jernverket gikk konkurs i 1884 ble geirfuglen og mange andre monterte fugler kjøpt opp av museet i Oslo. Jubileumsboka avslutter med mange drypp fra foreningens historie.

Norsk Ornitologisk Forening (NOF) ble stiftet 8. mai 1957. I starten var det fagutdannede zoologer og fugleforskere som sto bak opprettelsen av foreningen. Mot slutten av 1960-tallet økte naturinteressen voldsomt, ikke minst takket være NRKs naturprogrammer og en økende bevissthet omkring naturvern. Etter hvert dukket det opp lokale fugleforeninger, som ble lokallag og fylkesavdelinger av NOF. De fleste

av disse ble stiftet kort før og etter 1970. Det betyr at mange av fylkesavdelingene har eksistert omkring femti år!

I Aust-Agder fant fuglefolket ut at stiftelsen av fylkesavdelingen den 16. november 1971 burde markeres med en egen jubileumsbok. I oktober 2018 ble ideen luftet og drøftet på et medlemsmøte, og derfra begynte snøballen å rulle. Tanken var at boka skulle bli ferdig

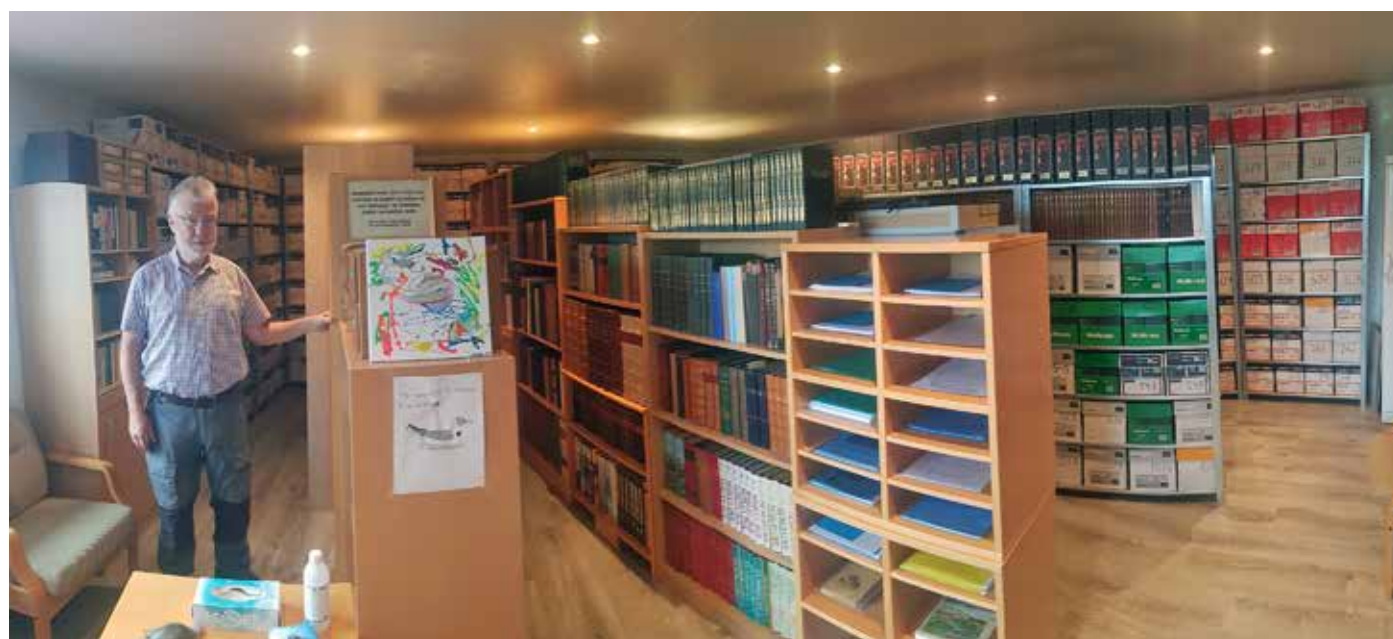
Inge Selås har vært ansvarlig redaktør, mens Hege Ødegård har vært bilderedaktør og ansvarlig for layout og utforming av boka. Hun har gjort en spesielt god jobb med å gi boka en lekker utforming og et tiltalende utseende. Sammen med Rolf Jørn Fjærbu, Jan Helge Kjøstvedt og Sven Inge Marcussen har de utgjort redaksjonskomiteen som har sørget for å dra bokprosjektet i land.

Atle sikrer ornitologisk historie

Atla Haga bor på Mysen, og er en av de aktive fuglefolkene i Østfold. Han har arbeidet med naturforvaltning hele livet, og har vært interessert i litteratur siden han studerte biologi i Oslo. Atle har samlet et rikholdig utvalg av bøker om fugl og natur. Han tar gjerne imot tidsskrifter og rapporter som ellers ville ha blitt kastet. Han har bygd et eget lager hvor han har systemisert store mengder litteratur, bl a. tidsskriftsamlingen til Østfoldavdelingen av NOF. Nå arbeider han sammen med NOF-kontoret for å komplettere foreningens samling av alle lokalavdelingenes tidsskrifter, hvor mye ornitologisk historie er dokumentert. Med dagens digitalisering er det fare for at tidsskrifter og rapporter forsvinner. Da er det viktig at noen av disse sikres fysisk. Hvis du har lokaltidsskrifter som du tenker å kvitte deg med, bør du derfor kontakte Atle Haga. Kanskje har du blader som bør sikres for ettertiden.

Kontakt: atlehaga5@gmail.com.

Fotografier s. 27: Roar Solheim.

Nikon Monarch 3

NYHET!

Monarch 3 8x42 - kr 2699

Monarch 3 10x42 - kr 2899

Monarch 3 er den rimeligste modellen i Nikons Monarch-serie. Den er robust, kompakt, vanntett, har kort nærgrense og god optikk. En real, god basismodell med kvaliteter de fleste brukere krever av en kikkert.

Monarch 3 - 5 - 7 og HG - Ditt valg!

Folk stiller ulike krav og har ulike behov for en kikkert, men alle setter pris på god kvalitet og et produkt som varer. Det får du alltid med Nikon Monarch.

Velg mellom Nikon Monarch 3, -5, -7 og -HG.

Monarch 5 – allroundmodell.

God og vanntett optikk med god nærgrense.

Monarch 5 8x42 - kr 3890

Monarch 5 10x42 - kr 3990

Monarch 7 – med ED-glass.

Bedre optikk enn standard-modeller. Stort synsfelt.

Monarch 7 8x30 - kr 4090

Monarch 7 8x42 - kr 5790

Monarch 7 10x42 - kr 5990

2,5 m
nærgrense

Nye Swarovski Pure NL

Swarovskis nye toppmodell til allround bruk. Med betydelig større synsfelt og ny ergonomi.

NL Pure 8x42 - kr 28 500

Synsfelt 159 m, vekt 840 g

NL Pure 10x42 - kr 29 000

Synsfelt 133 m, vekt 850 g

NL Pure 12x42 - kr 29 500

Synsfelt 113 m, vekt 850 g

Synsfeltet til NL Pure er langt større enn egne og andre merkers modeller. Det gir en synsopplevelse utover det vanlige. Ny form og fokusering gir en slank modell med ergonomi i toppklasse. Nytt er også mulighet for pannestøtte (kjøpes i tillegg), som gir mer stabilitet og 12x modellen mer aktuell.

Nye Pure x32 modeller i oransje og grønn

Swarovski lanserte i mai også NL Pure 8x32 og 10x32. De lette modellene kommer både i grønn og oransje gummiering.

NL Pure 8x32 - kr 23 900

Synsfelt 150 m, vekt 640 g

NL Pure 10x32 - kr 24 400

Synsfelt 132 m, vekt 640 g

Focus Junior 6x21

En enkel førstegangskikkert for barn. 6x forstørrelse er lett å holde i ro. Stort synsfelt gjør ting lett å finne. Stort fokushjul er enkelt å bruke.

To farger (blå eller grønn) - kr 249

En rimelig kikkert til barn!

Swarovski CL Pocket – fornyet

CL Pocket er kraftigere og litt tyngre enn lommekikkerter flest. Det gir mer stabilitet, mer lys og bedre optisk bilde. Ny modell i 2021 har fått et mer solid bro-oppheng og bedre ergonomi. Nærgrense 2,5m. Vekt 345 g.

Leveres som 8x25 og 10x25 i grønn eller antrasitt farge. To ulike valg for tilbehørspakke med reim og veske kalt Wild Nature og Mountain.

8x25 - kr 7800

10x25 - kr 8200

Frøautomat m/beskyttelse

Ytterkassen i grov netting hindrer at skjærer eller ekorn overtar fôringsplassen, og gir småfuglene enerett på innsiden av nettingen.

Liten - 2 uttak kr 498
Med. - 4 uttak kr 649
Stor - 6 uttak kr 698

Nøtteautomat

Defender-automatene for peanøtter og hasselnøtter er solide og bestandige, konstruert med netting av rustfritt stål. kr 398 + frakt

Frøautomater

Enkle automater i UV-stabilisert polykarbonat.

- ★ Velegnet for solsikkefrø
- ★ Flere frøuttak i solid metall
- ★ Mange sitteplasser gir mindre kamp om føden
- ★ Gjennomsiktig materiale, lett å vite når det må fylles
- ★ Robuste automater – lang levetid

Liten - 4 frøuttak kr 378
 Med. - 6 frøuttak kr 398
 Stor - 10 frøuttak kr 945
 (Kan ta 1,75 kg frø)
 XL - 12 frøuttak kr 1095
 (Kan ta 3,5 kg frø)
 Stang til bakkemontering kr 221
 Førskål til å feste under kr 187

Ekornmater

Med lokk & sittebrett. kr 229

Vi har to ulike modeller. Ekornet lærer seg raskt å åpne lokket.

T-skjorter med snøugle

Mange ulike motivskjorter i vår nettbutikk! 190 g bomull i god kvalitet

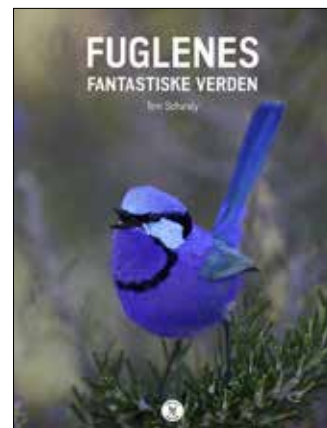
Pris kr 298

Mørkeblå og mørkegrå i str. S-XXL
Lyseblå fra str. 8 år - XXL

Fuglenes fantastiske verden – NY

Den nye boka til Tom Schandy tar deg med på en fotoreise som viser deg mangfoldet av fugler, hva de gjør og et innblikk i deres fantastiske verden. Med sine vakre bilder og gode penn beskriver forfatteren alt fra fuglenes matvaner, kurtise, hekking til fugletrekk og trusler. Rikt illustrert. 264 sider.

Kommer i oktober – Forhåndspris kr 350

Årets fugl krus 2022 – Rødstilk

For første gang vil Årets fugl kruset være klart før nyttår og være tilgjengelig som julegave. Rødstilk er Årets fugl 2022. Motivet er tegnet av Øvind Egeland. I salg fra november.

Pris pr. stk. kr 170

Pris 6 stk krus assortert kr 895

Plysjfugler - meningsfulle og morsomme gaver til de små. Pr. stk kr 110, 3 stk for kr 295 kr!

Fugleopplevelser for de yngste

Foto: Kristina Tangen Haug

Sammen med sin mor fikk ti-årige Julian flotte fugleopplevelser i påsken. Forsiktighet ble belønnet med næropplevelser med både traner og kanadagjess (over).

Hele familien var ute og gikk tur i Fjella i Indre Østfold i påsken da vi stadig hørte tuting innover i skogen. Vi undret oss over hvor lyden kom fra og hvem som egentlig laget disse høye og litt skarpe lydene. Vi hadde en anelse. På vei tilbake til hytta skjønte vi hvilken retning lydene kom fra. De andre ble igjen på hytta, mens 10-åringen Julian og jeg tok med oss hvert vårt kamera og trasket stille i lydets retning. Vi visste at vi nærmet oss et tjern og snek oss forsiktig fra trestamme til trestamme for å både se oss godt om, men også gjemme oss.

Det var 10-åringen som så dem først. Tutingen vi hadde hørt kom fra to store, flotte traner. De vasset i vannkanten av tjernet, der isen hadde smeltet. Vi tok et par bilder før traneparet tok til vingene. De seilte over tretoppene og forsvant. Vi var litt lei oss for at vi kanskje skremte dem, men gliste fra øre til øre og var veldig fornøyde med den spennende opplevelsen. At vi kunne være så heldige! For å holde på den magiske stemningen snek vi oss litt videre. Vi gikk ikke mange meter før Julian sperret opp øynene og pekte.

Naturopplevelser

Hvis du har hatt en opplevelse i naturen som du gjerne vil dele med andre fuglevenner, så kan du sende den hit. Fugler, pattedyr, insekter eller hendelser som har gjort et inntrykk på deg, hører vi gjerne om.

Fuglevennen tar i mot tekst, bilder og tegninger.

Det var enda et par som holdt til ved tjernet denne påskedagen. Herr og fru kanadagås lå og duppet i vannkanten. Vi gjentok prosedyren og snek oss nærmere i håp om å få noen gode bilder. Målet var å ikke skremme dem. Kanadagjessene var ikke skvetne og lot oss komme ganske nær. De hørte oss og tittet mot oss noen ganger, men så fortsatte de med sitt. De vasket fjærene sine og spiste noe de fant i sivet. Det var morsomt å se dem bevege seg fra vannet og opp på isen etter at de hadde spist ferdig.

Selv om kanadagås ikke er en veldig sjelden fugl, var det en flott opplevelse for både mor og sønn å observere dem i sine omgivelser. Vi fikk fine bilder begge to og gleder oss til neste mulighet til å beundre fuglelivet.

Kristina Tangen Haug

Laksand tuktet gråmåke

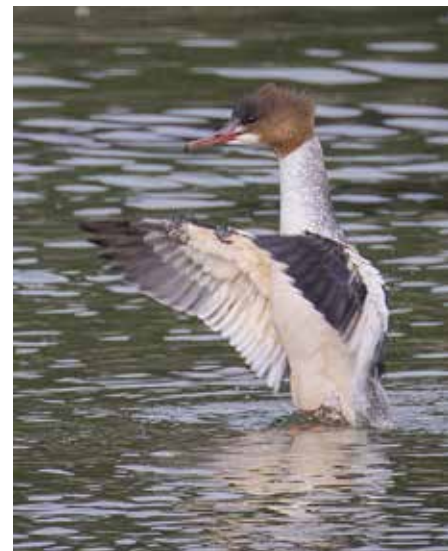

Tidlig den 12. august ble jeg vitne til en litt «krigersk» episode utenfor fjæresteinene i friområdet Kroghavn i Langesund (Telemark). Ei laksand svømte rundt med dagens fangst, ei lita flyndre. Lite ante den imidlertid om farene som lurte bakfra. Plutselig kom et skikkelig «bakholdsangrep» fra ei sulten gråmåke, som så sitt snitt til å få seg et lettvent frokostmåltid. Her ble det kamp med nebb og klør så fjærene føyk! Tumultene var heldigvis over på et blunk. Den som til syvende og sist gikk seirende ut av denne kampen, var flyndra som plutselig og uventet fikk friheten tilbake. Etter at kamphanene hadde roet seg var alt oppstyret tilsynelatende glemt, og det var tid for fjærstell og litt luft under vingene.

Ruhne Nilssen

Gratulerer med en utrolig flott bildeserie som viser kampen om føden, og at selv når det ser som verst ut, kan byttedyret slippe unna. Måker prøver ofte å rappe mat fra andre fugler, men denne gråmåka fikk seg trolig en større overraskelse enn forventet.

Red

Fulltreff med vepsevåkmotiv

Foto: Tommy Olafsen.

Selv om vepsevåken forer ungene nesten utelukkende med larver av veps, er det sjeldent å få tatt et slikt bilde som Tommy Olafsen i Østfold klarte å fange i august i år. Biologen Rune Aae, også i Østfold, kunne i tillegg fastslå at det var en del av et geithamsbol som denne vepsevåkhunnen kommer med i klørne.

Den 1. august satt jeg i stua og leste nyhetene. Da fikk jeg plutselig øye på en rovfugl utenfor stuevinduet. Jeg trodde først at det var en musvåk. Det er ikke uvanlig at jeg ser rovfugler fra vinduet her jeg bor i Råde i Østfold. Det er kort avstand til et vann som heter Skinnerflo, hvor det opptrer både fiskeørn og havørn. Tårnfalk, musvåk og spurvehauk ser jeg også jevnlig gjennom stuevinduet. Kameraet mitt ligger derfor ofte i stua, men denne dagen lå det ikke der. Jeg løp av sted og fikk hentet det, men da jeg kom utenfor husveggen så jeg til min skuffelse at rovfuglen hadde seilt et stykke unna. Men så plutselig snudde den og kom rett mot

meg. Jeg glemte i farten å sjekke innstillingene på kameraet, men fikk i det minste knipset noen bilder idet fuglen strøk rett over huset. Jeg kikket på bildene på kameraskjermen og så at den hadde noe i klørne, men kunne ikke riktig se hva det var for noe. Det var først da jeg fikk opp bildet på datamaskinen at jeg så hva fuglen hadde «fange». En stor cellekake fra et vepseboll! Dette var følgelig ikke noen musvåk, men en vepsevåk. Jeg la bildet ut på Facebooksiden *Fugler i Østfold*. Det tok ikke lang tid før jeg fikk mange likerklipp og kommentarer. Ingen hadde sett noe lignende. Dagen etter ble jeg kontaktet av NRK Østfold, som spurte om jeg

kunne stille til et intervju om bildet. Neste dag ble hendelsen omtalt av NRK på riksnettet. To dager senere ville også Fredrikstad Blad lage en sak om vepsevåken og andre bilder jeg har tatt i sommer her hjemme i Råde. Dette resulterte i mange henvendelser og gratulasjoner fra både foreninger og enkeltpersoner. Jeg har også fått tatt bilder av havørn og fiskeørn som “krangler”, og en musvåk som tar en røyskatt. Dette ene bildet av vepsevåken åpnet derfor plutselig en del nye dører, og det er jo moro.

*Mvh
Tommy Olafsen*

Med "Frille" som fiskekompis

Mange av skogens ville dyr betrakter vanligvis mennesker som farlige som det gjelder å være på vakt mot. Ofte ser vi bare dyr som hastig forsvinner når de oppdager oss, eller vi hører hvordan de varslende andre dyr om vårt nærvær. Hvor oppløftende er det ikke da når en kan oppleve det motsatte.

Å kalle ville dyr for sine venner er kanskje å gå for langt, men når man som menneske kan oppleve at enkelte dyr føler seg trygge i vår nærhet så gir det likevel en følelse av at man har fått en venn på tvers av artsgrensene. Som regel er det når vi tilbyr dyrene en matbit at de trer ut av en ellers sky tilværelse og nærmer seg. Hvor mange av oss er det ikke som setter pris på å gi fuglene overlevelsesmuligheter i hagen ved å gi dem mat når det er snø og kaldt.

Min venn Ulf fikk en helt annerledes matgjest og bekjent da han var ute på fisketur i innsjøen Mälaren. En sulten fiskeørn la nemlig merke til at Ulf med sin enkle redskap trakk opp fisk på løpende bånd. Ulf forsøkte å kaste ut en fisk til ørna, og fikk straks respons. Fiskeørna ble modigere og mer tillitsfull dag for dag når den fikk serverte godbiter, og ørna ble etter hvert døpt *Frille*. Snart kom den vanligvis så sky fuglen flyvende straks den så Ulf i båten, og ørna fikk sin belønning. Ulf var vel kjent med hvor fiskeørnene hadde reiret sitt, men det visste selvfølgelig ikke *Frille*, som tok en omvei til reiret når den skulle levere fangsten til sultne unger.

Foto: Göran Ekström.

Håndføring av fiskeørn er ikke noen dagligdags fugleopplevelse! Den svenske naturfotografen Göran Ekström var så heldig å få delta under en av foringsseansene.

Etter en tid med mating hvor Ulf kastet fiskene ut i vannet, ville han prøve noe nytt. Han holdt fisken opp i lufta på en pinne. Ville *Frille* godta denne nye foringsmåten, eller ville det være for farlig å komme så nær et menneske? Fiskeørna hadde tydeligvis blitt fortrolig med Ulf, som fikk full uttelling for sitt fisketilbud. Nå ble det overflødig å kaste fiskene ut i vannet.

Han kommer ikke dersom han har hatt hell med eget fiske på morgenen, forteller Ulf som kjenner fuglene svært godt. Da er tydeligvis behovet for ekstra mat dekket for ungene som ennå holder seg i reiret.

Det var bare hannen i dette fiskeørnparet som ble tillitsfull nok til å komme så nær Ulf. Hunnen var mer forsiktig og holdt seg på avstand, men hun kom gjerne og tok fisk fra vannet når Ulf kastet dem tilstrekkelig langt ut fra båten. *Hvert år er det alltid like spennende å se om fiskeørnene har overlevd den lange reisen fra Afrika, sier Ulf. Det er ikke vanskelig å forstå hans engstelse med en så trofast følgesvenn og fiskekompis som Frille med kone.*

Göran Ekström

Slik fører du insektspisere

Katrine Hopen har tatt ut buret med den flyveklare gjøken (over). På bildet under letter gjøken etter at Roar Solheim har ringmerket den. Arne Flor fra Arendal filmer.

Fotografier fra filmklipp: Roar Solheim.

Det kommer mange spørsmål til Fuglevennen om hvordan man kan føre insektspisende fugler. Dette er ikke alltid lett, men noen ganger lar det seg gjøre uten for mye arbeid. Her er to eksempler hvor en gjøk og en tårnseilerunge ble føret og hjulpet til de kunne komme seg på vingene ved egen hjelp.

Den 18. august fant Katrine Hopen og Erik Åbyholm en ung gjøk like ved huset deres på Tromøy i Arendal. Fuglen kunne ikke fly, så den ble tatt med for sjekk ved Agder Dyreklinikk. Camilla Hvidsten Lilleholt fant at gjøken hadde brudd i den tynneste knokkelen i underarmen i venstre vinge. Bruddet lå fint, så det kunne gro uten noen videre inngrep. Katrine og Erik foret gjøken med melormer (larver av melbiller som kan kjøpes i dyrebutikker). Dette så gjøken ut til å sette pris på, for den plukket raskt opp larvene fra et fat og slukte dem. Den 4. september var gjøken frisk nok til å kunne slippes. Fuglevennens redaktør ble kontaktet, som ringmerket fuglen før den ble sluppet. Den fløy av sted uten tegn på problemer av noen slag, og forhåpentligvis har den nå fløyet sydover til tropisk Afrika.

Røntgenfoto viser et pent brudd.

Foto: Roar Solheim.

Laila Uddin Lian med tårnseilerungen den 10. august, klar for å slippes.

Den 21. juli ble en tårnseilerunge funnet på gata i Kristiansand sentrum. Fuglen var for liten til å kunne fly, så den hadde nok falt ut av reiret ved et uhell. Laila Uddin Lian som selv bor i Kristiansand, har tatt seg av mange fugler som trenger hjelp og pleie. Hun tok hånd om den forkomne tårnseileren. Voksne seilere fanger små insekter i lufta. De samler så mange at strupen buler ut med en liten «kjøtt»balle av insekter før de flyr til reiret for å føre ungene. Hvordan skulle så den lille seilerungen føres? Laila fant en løsning. I dyrebutikk kjøpte hun sirisser som vanligvis selges som fôr til krypdyr. Sirissene moste hun med en stavmikser som var beregnet

bare til slik fuglemat. Deretter formet hun små insektboller på størrelse med en fingernegl. Disse la hun i fryseren slik at hun kunne ta opp ferske insektboller hver gang seileren skulle ha mat.

Insektbollene var perfekt mat til tårnseileren, og den 10. august var den klar til å kunne ringmerkes og slippes. Den ble sluppet fra en høyde litt utenfor Kristiansand sentrum, og fløy flott av sted på egen hånd.

Disse to eksemplene viser at det går an å føre selv rene insektspisere med mat som er tilgjengelig i dyrebutikker.

Foto: Laila Uddin Lian.

Tårnseilerungen den 21. juli. Fjærene er ennå ikke ferdig utvokst, og seilerungen er ikke klar for å kunne fly på flere uker ennå. Seilere som faller ned fra reir under takstein på dette stadiet, er dødsdømte dersom de ikke blir tatt hånd om og føret av mennesker.

NOFs aktivitetskalender november og desember 2021

Vi er i ferd med å komme tilbake til normalen med tanke på foreningsdrift i kjølvannet av koronapandemien. Mange avdelinger og lokallag kjører med fullt program framover. Som vanlig følger du med på vårt nettbaserte kalender for å få oppdatert informasjon: birdlife.no/organisasjonen/kalender/

ØSTFOLD

Tirsdag 2. november

18.30: Møte i NOF Moss og omegn lokallag på Hoppert skole, Jeløy.

Torsdag 18. november

18:30: Møte i NOF Indre Østfold lokallag med tema *fiskeørn*. Rune Aae er foredragsholder. I Bymisjonens lokaler i Mysen.

Lørdag 27. november

18.30: NOF avd. Østfolds tradisjonsrike førjulsmøte og markering av foreningens 50-års jubileum i Dunkejongården i Gamlebyen. Med bevertning.

Tirsdag 7. desember

18.30: Førjulsmøte for NOF Moss og omegn lokallag på Hoppert skole, Jeløy. Julestemning med kaker, kaffe og bildefremvisning.

OSLO OG AKERSHUS

Onsdagene 3., 10. og 17. november

18.30–20.30: Kurs NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Kikk og bruk – hvordan bli en bedre fuglekikker!* Skikk og bruk er viktig for å lykkes i selskapslivet, men du må også kunne noen knep hvis du skal lykkes når du er på fugletur! Påmelding via nettsiden (se lenken). Priser: ord. pris kr 1600; NOF-medlemmer kr 1300; NOF-medlemmer med TD-abonnement kr 1150. Fremmøte: Ørneredet, Tvetenveien 152 A (Tveita), Oslo. Kursleder: Bjørn Olav Tveit. <http://oa.birdlife.no/aktiviteter/1144>

Fiskeørna er i fokus når Rune Aae har foredrag torsdag 18. november hos NOF Indre Østfold lokallag. Foto: Frank Steinkjellå.

Søndag 7. november

10.00–13.30: Tur NOF Nesodden lokallag. *Sjøfuglsafari langs Bunnfjorden*. Skyss blir arrangert for deltakere som ikke stiller med egen bil. Hvis værforholdene er gunstige har vi på denne tiden av året gode sjanser for å se alkefugler, sjøorre og andre ender samt lommer. Fremmøte: Parkeringsplassen på Hellviktangen. Turledere: Oddvin Lund, Hans Tjernshaugen. oa.birdlife.no/aktiviteter/1151

Tirsdag 9. november

18.30–21.00: Medlemsmøte NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Brit Bildøen – Over land og hav*. Forfatter Brit Bildøen forteller om hvordan hun i løpet av ett år med «crash-kurs» ble en habil fuglekikker, og leser fra sin siste bok: *Over land og hav – eit år med trekkfuglar*. Fremmøte: Ørneredet, Tvetenveien 152 A (Tveita), Oslo. oa.birdlife.no/aktiviteter/1143

Torsdag 11. november

18.30–21.00: Medlemsmøte NOF Nittedal lokallag. *Trond Berg – Små og*

store ugler i barskogen. Han vil i foredraget omtale mange norske uglearter, smågnagerbestandenes betydning og lappuglenes gradvise utbredelse mot sørvest. Fremmøte: Flammen kulturverk, Lillesalen. <http://oa.birdlife.no/aktiviteter/1145>

Lørdag 13. november

10.00–14.00: Tur NOF Asker og Bærum lokallag. *Skogens vinterfugler og -lyder*. Skogstur hvor vi går fra Steinsskogen gravlund og innover mot Muren. Målet med turen er spesielt å lære lydene til de vanligste artene i høst/vinterskogen. Fremmøte: P-plassen på Steinsskogen gravlund i Bærum. Turledere: Knut Arne Nygård, Rune Zakariassen. oa.birdlife.no/aktiviteter/1146

Torsdag 18. november

18.00–23.00. NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Pizzakveld*. Vi spiser og koser oss mens vi ser spennende fuglebilder. Fremmøte: Peppes Pizza, Nydalsveien 36, like ved Nydalen T-bane. Ansvarlig: Øivind Syvertsen. <http://oa.birdlife.no/aktiviteter/1148>

Romjulturen til NOF OA til Maridalen 30. desember 2020 hadde mange deltakere. I år har du på nytt mulighet til å delta på den tradisjonsrike turen til vår største fylkesavdeling. Foto: Håkan Billing.

Søndag 21. november

09.00–15.00: Tur NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Mjøsa og Vorma*. Visste du at 1/6 av Mjøsa ligger i Akershus? Og at den delen sjelden fryser til? Åpent vann i innlandet betyr enkel tilgang til mat for vannlevende fugler. På denne turen som starter i Feiring, helt nord i Akershus, leter vi etter lommer, dykkere, ender og annet som måtte være til stede. Vi fortsetter sørover langs Vorma med enkelte avstikkere, og avslutter turen ved Vormsund. Fremmøte: Coop i Feiring. Turleder: Petter Osbak. oa.birdlife.no/aktiviteter/1155

Tirsdag 23. november

18.30–21.00: Medlemsmøte NOF Nesodden lokallag. *Jan Erik Røer – Fugler og dyreliv i hagen*. Han forteller om alt fra fugleføring til mer omfattende tilrettelegging med villblomster og sommerfugler, og illustrerer med sine utsøkte fotoer. Fremmøte: Flasken kjøkken & bar, Nesodden. <http://oa.birdlife.no/aktiviteter/1154>

Tirsdag 14. desember

18.30–21.00: Medlemsmøte NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Styret i NOF OA – Fugleåret 2021*. Julemøte. Som vanlig blir det uhytidelige konkurranser og annen moro. Vi lover flotte premier! Fugleåret 2021 blir oppsummert med høydepunkter og viktige vernesaker. Styret i NOF OA har valgt

hva som skal være «Årets tema 2022», og presenterer dette på møtet for diskusjon og debatt. Fremmøte: Ørneredet, Tvetenveien 152 A (Tveita), Oslo. <http://oa.birdlife.no/aktiviteter/1149>

Torsdag 30. desember

10.00–15.00: Tur NOF avd. Oslo og Akershus (NOF OA). *Romjulsfugler*. I den mørke årstiden er det ofte stille i skogen. Men i Maridalen, med sin kombinasjon av kulturlandskap og skog, er det alltid noe å se. Turen byr på en fin mulighet til å studere ulike meisearter på nært hold, og med stor sannsynlighet også spetter, nøtteskrike og andre arter. Fremmøte: P-plassen ved Låkeberget. Turleder: Håkan Billing. oa.birdlife.no/aktiviteter/1150

HEDMARK

Onsdag 17. november

18.00–20.00: NOF Engerdal lokallag arrangerer *fuglekassesnekring* med Speider'n, i hallen til Engerdal Kommuneskoger. Vi snekrer kasser sammen med speiderne. Kassene henger vi ut ved senere anledning, og til det trenger vi hjelp fra dere medlemmer.

Torsdag 18. november

18.30: Møte i NOF Hamar lokallag. *Medlemmenes egne bilder*. Sted: Starene feltstasjon.

Søndag 7. november

10.00: Tur NOF Elverum lokallag. *Spurveuglehamstring og levendefangst av smågnagere*. Vi blir med Trond Berg og sjekker hamstring, og for første gang blir det også levendefangst av smågnagere på turen. Trond har lisens til dette. Kontaktperson: Trond Berg (95 17 72 98). Oppmøte på Skogmuseet.

Onsdag 24. november

18.30: Møte i NOF Elverum lokallag. Trond Berg holder foredraget *Dinosaur til kjøttmeis – om fuglenes evolusjon*. Sted annonseres senere da vi ønsker å ha møtet i Leiret. Kaffe og kaker.

Onsdag 5. desember

12.00–15.00: Åpent medlemsmøte i NOF Engerdal lokallag. Vi snekrer uglekasser. Styret sørger for tegninger og mål på ulike typer kasser. Vi fyrer opp i bålpanna og serverer gløgg. Sted: Hallen til Engerdal kommuneskoger.

BUSKERUD

Onsdag 10. november

18.30: Åpent møte i regi av NOF Øvre Eiker lokallag i Haug menighetscenter i Hokksund. Kveldens foredrag: *Naturen trenger et mer miljøvennlig skogbruk*, av Gjermund Andersen.

Spurveugla og dens hamstring er i fokus hos NOF Elverum lokallag søndag 7. november. Foto: Erik Bangjord.

Onsdag 8. desember

18.30: Åpent møte i regi av NOF Øvre Eiker lokallag i Haug menighetscenter i Hokksund. Kveldens foredrag: *Fuglenes fantastiske verden*, av Tom Schandy. Det blir salg av Schandys nye bok med samme tittel som foredraget.

VESTFOLD

Søndag 7. november

09.00: Tur NOF avd. Vestfold til *Moutmarka på Tjøme*. Oppmøte bensinstasjonen Tjøme sentrum.

Torsdag 9. desember

18.00: Medlemskveld NOF avd. Vestfold på Holmen, Besøkscenter våtmarkllene i Tønsberg. Vi får besøk av Tom Schandy som presenterer sin nye bok *Fuglenes fantastiske verden*. Han

vil også signere boken til deg som er interessert i å kjøpe et eksemplar.

TELEMARK

Søndag 14. november

17.00–20.00: Medlemsmøte NOF avd. Telemark, foredrag med Tom Schandy. NOF Grenland lokallag og NOF Kragerø lokallag er medarrangører. Sted: Kjølnes ungdomsskole, Grenlandsgata 9 i Porsgrunn.

Onsdag 17. november

18.00–21.00: Medlemsmøte i NOF Kragerø lokallag. Møtet holdes på Helle skole. Vi ser på bilder som medlemmene har tatt i løpet av året (kanskje året før også), og vi oppfordrer medlemmene til å ta med bilder.

AUST-AGDER

Onsdag 24. november

19.00–21.00: Møte i NOF avd. Aust-Agder: Foredrag av Tom Schandy. Sted: Grimstad Vertshus og Kro AS, Frivoldveien 11-13, 4877 Grimstad.

Fredag 3. desember

NOF avd. Aust-Agder har jule- og jubileumsmøte. I år vil vårt tradisjonsrike julemøte ha fokus på 50-årsjubileet. Sted: Grimstad Vertshus og Kro AS, Frivoldveien 11-13, 4877 Grimstad.

ROGALAND

Mandag 8. november

19.00: Medlemsmøte NOF Stavanger og omegn lokallag. Knut Arne Dagestad, Statens naturoppsyn, hol-

Det blir svanetelling i regi av NOF Lofoten lokallag den 28. november. Bildet viser sangsvaner. Foto: Arnt Kvinnesland.

der foredraget *Stort naturmangfold – store utfordringer*. Møtene holdes i Inge Steenslands hus, huset ved siden av Mostun.

Torsdag 25. november

19.00: Foredrag med Tom Schandy – *Fuglenes fantastiske verden*. Sted: Aulaen i Stavanger Foto sine lokaler. Naturvernforbundet, Stavanger Foto, Turistforeningen, Biofoto Rogaland og NOF Stavanger og omegn lokallag står for arrangementet.

Mandag 13. desember

19.00: Medlemsmøte NOF Stavanger og omegn lokallag. Medlemmenes aften. Vi tar med egne bilder og spiser grøt. Omlag 15 min. settes av til hver.

HORDALAND

Lørdag 6. november

08.00–17.00: Medlemstur NOF Bergen lokallag til *Gulen*. I Gulen er det bra med vannfugler som overvintrer i fjorder og bukter. Vi starter på Åsane

terminal, der vi fordeler oss på en mest mulig fornuftig måte i biler, før vi kjører nordover. Obligatorisk påmelding til turlleder Anders Bjordal (41 67 89 37) innen kl. 20 kvelden før.

Tirsdag 9. november

19.00–21.00: Medlemsmøte NOF Bergen lokallag. Oddvar Heggøy er en av fagprofilene innen ornitologi i fylket, og vi kommer med mer informasjon om hvilket tema han skal fortelle oss om.

Lørdag 4. desember

09.00–17.00: Medlemstur NOF Bergen lokallag til *Fusa*. Her er det våtmarker som ofte huser en del overvintrende fugler, samt at turlleder vil sørge for at eventuelle fôringsplasser og andre lure plasser vil være pekt ut før vi starter turen innover. Obligatorisk påmelding til turlleder Terje Hansen (92 06 33 31) innen kl. 20 kvelden før. Vi møtes på parkeringsplassen til Midtun skole, og fordeler oss der i biler før vi drar til Fusa.

Tirsdag 14. desember

19.00–21.00: Medlemsmøte NOF

Bergen lokallag. Mer informasjon kommer.

NORDLAND

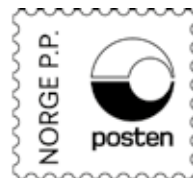
Søndag 28. november

10.00–14.00: *Svanetelling* NOF Lofoten lokallag. Vi besøker lokaliteter som pleier å ha svaner. Målet er å få et godt anslag over antallet svaner som kommer til oss hver vinter. Lokallaget har gjennom mange år hatt tellingen på samme tid hvert år, som et overvåkingsprosjekt. Turlleder: Johan Sirnes (99 50 33 53). Oppmøte: Rådhuset, Storgata 37 i Leknes.

Søndag 26. desember

11.00: Tur NOF Bodø lokallag til *Bodø havn*. Romjultur rundt havnebassenget. Langstranda–Nyholmen. Er hurtigruta i rute, avsluttes turen med besøk i kafeen. Ta med legitimasjon for å komme inn på Hurtigruta. Oppmøte: Seabird Langstranda. Turlleder: Øivind Mikaelen (45 40 49 34).

PRIORITY

Avsender
Norsk Ornitologisk Forening
Sandgata 30 B
7012 Trondheim

